
UDK 327.82

17:32

341.7

Pregledni članak

Primljen 18. X. 2013.

DOMAGOJ GALIĆ
Filozofski fakultet u Mostaru
galadomagoj@gmail.com

DIPLOMATSKA ETIKA OD MACHIAVELLIJA DO JAVNOG NESLAGANJA

Sažetak

Članak se bavi korelacijom diplomatske profesije i etičkog ponašanja. Pomoću tri ključna momenta u povijesti diplomatske profesije, autor razmatra mogućnost etičkog djelovanja u okvirima diplomacije i vanjskih poslova. Kao prvi moment se uzima Machiavellijevo pisanje o ulozi poslanika u stranom kraljevstvu kako bi se pojasnilo, a kasnije i usporedilo, njegovo viđenje poslaničkih dužnosti u odnosu na današnje. Nadalje se, pomoću važnih povijesnih događaja i razmišljanja teoretičara, prikazuju i analiziraju moralne dileme u diplomaciji. Završni dio se odnosi na uspostavu *Dissent Channela* u State Departmentu koji je važan jer je, makar prividno, pružio priliku američkim diplomatima da djeluju prema savjesti.

Ključne riječi: etika, diplomacija, Machiavelli, vojni sukobi, State Department, javno neslaganje

Uvod

U članku će biti razmatrano pitanje utjecaja etike i morala u diplomaciji od ranih dana razvijanja diplomatske teorije pa sve do izgradnje suvremenoga političkog poretka. Sama pomisao obrade ove tematike se može činiti neobičnom jer pojam etike u diplomaciji zvuči kao oksimoron, ali nužno je shvatiti položaj diplomata u međunarodnom sustavu kao i u administraciji vlastite države kako bi se razjasnila mogućnost etički ispravnog djelovanja u sklopu te profesije.

U prvom i drugom poglavlju se ukratko objašnjavaju glavni pojmovi rasprave, etika kao znanost o moralu i diplomacija kao djelovanje u svrhu interesa određene grupacije ljudi. Važno je prikazati ta dva pojma jer je etika kao znanost široka i ne može se učinkovito razmotriti sve relevantne teorije i pisce tako da će se prvo objasniti način na koji se etika promatra u odnosu s djelovanjem diplomatskih predstavnika.

U radu se ne razmatra etičnost diplomacije u širem smislu, kao grane vanjskih poslova, već se fokusira na mogućnost etičkog djelovanja profesionalnih diplomata u ustanovljenim okvirima njihove, često moralno kontradiktorne, profesije. Analiza osnovne teme počiva na tri ključna momenta koja najbolje prikazuju koegzistenciju etike i diplomatske profesije, a u radu su prikazana u kronološkom redoslijedu. Prvi je analiza djela Niccola Machiavellija, svojevrsnog pionira diplomatske misli. Iako se njegovo pisanje ne može svesti samo na pisanje o diplomaciji i vanjskim poslovima, ipak je on jedan od boljih primjera za promatranje etičkih elemenata u diplomatskoj teoriji. Prikaz njegova razmišljanja je svrhovit kako bi se pokušalo približiti čitatelju osnovne ideje povezivanja etike i diplomacije i odgovoriti na pitanje: Je li Machiavelli doista egzemplaran slučaj nemoralna i nepoštenja u politici ili su njegove ideje izdržale test vremena i postoje li i u današnjem diplomatskom svijetu?

Drugi dio rasprave obuhvaća razmišljanja uvažениh mislioca o etičnosti diplomatske profesije, pogotovo o dilemama nastalim uslijed određenih političkih kriza ili čak i vojnih sukoba. Ako bi se analizirali svi važniji analitičari diplomacije i međunarodnih odnosa, trebalo bi puno

više prostora, ali moguće je obuhvatiti osnovne ideje o specifičnosti diplomatske profesije u korelaciji s ispravnim etičkim postupanjem.

Treći moment je relativno nov i odnosi se na instituciju protivljenja ustanovljenu 1971. godine u Sjedinjenim Američkim Državama i koji je, barem u teoriji, važan instrument za iskazivanje etičke odgovornosti profesionalnih diplomata u vezi s kontroverznim pitanjima važnih za smjer vanjske politike. Kanal je rezerviran za razmatranje drugačijih, alternativnih pogleda na bitna pitanja američke vanjske politike koja se ne mogu potpuno i pravodobno objasniti redovitim operativnim programima i postupcima.

Ipak, ostaje pitanje učinkovitosti tog kanala kao i mogućnost zlouporabe u svrhu smirivanja napetosti u State Departmentu. Središnja teza rada se ne bavi poštenjem pojedinih diplomata ili vjerodostojnošću vanjske politike određene države, već pokušava odgovoriti na pitanje o mogućnosti etičkog djelovanja diplomata u međunarodnom političkom sustavu.

1. Etika

Unatoč tomu što je pojam etike uvriježen i korišten u svakodnevnom životu kao i u raznim profesijama, njega nije tako lako definirati. Prva asocijacija je kako se etika bavi pitanjem morala, premda su etika i moral u svojoj srži zapravo isti pojam iz različitih jezika. Etika je nastala od grčke riječi *ethos* (navika, običaj, karakter, ćudoređe), dok moral dolazi od latinskih riječi *mos* (običaj), *mores* (vladanje) i *moralis*. U svakodnevnom govoru su etika i moral izjednačeni kao skup pravila o ljudskom ponašanju. Postoji novinarska etika, kao i liječnička, poslovna ili općenito profesionalna etika i one određuju način prihvatljivog ponašanja u određenoj struci. Temeljna etička pitanja tiču se dobra koje treba odrediti ljudsko držanje i djelovanje.

„Cilj etike je pokazati metodički zajamčen temelj pravednog, razumnog i osmišljenog djelovanja (zajedničkog) života. Načela i obrazloženja u etici trebaju bez pozivanja na vanjske autoritete i konvencije biti

spoznatljiva kao općevaljana i razumna“¹. To bi značilo da bi bilo korisno imati moralni okvir u kojem bi ljudi znali razlučiti etička pitanja u raznim situacijama.

Iz toga proizlazi potreba za obrazovanjem o etičkim standardima u svim sferama života kako bi zajednice uopće mogle funkcionirati. Zajednički život i odnos ljudi i država je najbolji razlog za proučavanje etike i moralnog prosuđivanja, a moralno prosuđivanje zahtijeva principijelan pristup donošenju moralnih odluka. „Moralne odluke moraju biti takve da se mogu braniti racionalnom analizom situacije. Osoba koja nije obučena za proces moralnog prosuđivanja mogla bi pretpostaviti da pitanje moralnog prosuđivanja, kao i ona o vlastitom ukusu, nije ništa drugo doli pitanje stava“².

To je i predmet ovog rada, moralno prosuđivanje u diplomaciji i međunarodnim odnosima. U radu će se raspravljati o mogućnosti moralnog djelovanja u diplomaciji, a pri tome treba imati na umu da se svaka misao gradi unutar šireg političkog i društvenog konteksta te stoga se ne mogu etičke teorije i norme promatrati kao potpuno nezavisne tvorevine. Na kraju krajeva, i Aristotel je smatrao da se robovi rađaju neslobodni po prirodi. Tako se i ne može raspravljati o Machiavelliju, piscu u doba renesansne Italije, s današnjih pozicija suvremenog svjetskog poretka i očekivati potpuno shvaćanje njegovih razmišljanja o diplomaciji. Naravno, isto vrijedi i za Kissingera koji je djelovao u okrilju tajne diplomacije u doba Hladnog rata između SAD-a i Sovjetskog saveza kao i u Vijetnamskom ratu.

2. Diplomacija

„Diplomacija, kao vještina pregovaranja i razvijanja međunarodnih odnosa, veoma je staro područje ljudske aktivnosti, mnogo starije od njezina relativno novog naziva, pa čak i od postojanja diplomatske profesije. U svojem širem smislu, kao sposobnost rješavanja konfliktnih

1 P. KUNZMANN – F. P. BURKARD – F. WIEDMANN, *Atlas filozofije*, Golden marketing, Zagreb, 2001., str. 12.

2 S. JUKA, *Etika: Postavke i teorije*, Filozofski fakultet, Mostar, 2006., str. 23.

situacija, ona je stara koliko i sama ljudska vrsta.“³ Diplomacija je pojam koji ima mnogo definicija, ali svima je zajedničko smještanje diplomacije kao instrumenta u međunarodnim odnosima i vanjskoj politici. Diplomacija je, prije svega, oblik državne aktivnosti usmjeren na odnose s ostalim državama i drugim međunarodnim subjektima. Tri su osnovne dimenzije diplomacije: komunikacija, predstavljanje i reprodukcija međunarodnog društva⁴. U ovom radu je pozornost posvećena onima koji predstavljaju državu.

Već u antičkoj Grčkoj se može primijetiti neka vrsta diplomacije, bila je korisna zbog tadašnje podijeljenosti na brojne gradove – države pa su u svrhu komunikacije vladari koristili izaslanike. Grčki su gradovi – države međusobno slali izaslanike u diplomatske misije koji su bili prihvaćeni s dužnim poštovanjem⁵. Skupštine u gradovima – državama birale su izaslanike i odlučivale o njihovim misijama. Iz ovoga doba datiraju i prvi oblici konferencija koje imaju obilježja diplomatskih konferencija današnjeg doba.

U Rimu se također odnosilo s poštovanjem prema izaslanicima, imali su osiguranu određenu zaštitu i povlastice, naravno u zamjenu za dobro ponašanje prema svojim izaslanicima od strane drugih vladara. Ipak Rimsko Carstvo nije posvećivalo osobitu pažnju razvoju diplomacije, zbog svoje velike moći nisu imali ni potrebu za diplomacijom pa i toj teoriji nisu dali značajniji doprinos. Već u Bizantu je učestalije slanje izaslanika i jačanje njihove uloge, a i zadatak bizantskih izaslanika je bio složeniji poput prikupljanja informacija o stanju u određenoj zemlji i odnosu njezine vlasti prema Bizantu pa je logično da su se diplomati i obučavali specifično za taj posao.

Prvi pravi počeci diplomacije javljaju se tek u doba renesanse, razvitkom ustanove stalne diplomacije kada talijanski gradovi uvode imenovanje diplomatskih predstavnika. Tijekom 15. stoljeća razvija se stalna diplomacija, za razliku od dotadašnjeg povremenog slanja i primanja

3 S. NICK, *Diplomacija: Metode i tehnike*, Barbat, Zagreb, 1997., str. 13.

4 Usp. C. JONSSON – M. HALL, *Essence of diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York, 2005., str. 23.

5 Zanimljiv primjer zgražanja zbog nepoštovanja izaslanika u antičko vrijeme se može naći i u današnjoj pop-kulturi, primjerice u filmskom hitu „300“.

diplomata. Tek tada se „sa sustavom talijanskih gradova država u kasnom 15. stoljeću, kad su okolnosti posebno pogodovale daljnjem razvoju diplomacije, pojavio prvi prepoznatljivi moderni sustav. Prevelika nesigurnost tih bogatih, ali slabo zaštićenih država, koja je poticana opetovanim invazijama velikih sila sa sjevera na poluotok nakon 1494. godine, učinila je, s manje fanfara, stalnu diplomaciju bitnom“⁶. Tada je nastalo i prvo stalno veleposlanstvo, a taj sustav se naziva talijanskim sustavom. On je ubrzo prerastao u francuski, „inače prvi cjelovito razvijen sustav diplomacije i osnova modernog – u biti bilateralnog – sustava“⁷.

Francuski kardinal Richelieu osnovao je 1626. godine prvo ministarstvo vanjskih poslova kao osnovno sredstvo za upravljanje poslovima države u međunarodnim odnosima. Tek su 1815. godine na Bečkom kongresu preciznije formulirana pravila o diplomatskim predstavnicima i njihovim funkcijama i to multilateralnim sporazumom država sudionica kongresa, a 1961. godine su definirana pravila o djelovanju diplomatskih predstavnika Bečkom konvencijom.⁸

3. Machiavelli i odvajanje etike od politike

Početak svake rasprave o diplomaciji logično počinje od N. Machiavellija⁹, talijanskog pisca kojeg se smatra prvim koji je odijelio etiku od politike, a samim tim i od diplomacije iako s vremenske distancije njegova razmišljanja gube oštrinu. Njegovi stavovi će biti objašnjeni s osloncem na njegovo djelo „Vladar“, gdje Machiavelli u ulozi poslanika i podanika šalje dopis talijanskom vladaru u obliku skupa savjeta o diplomaciji, vanjskim poslovima, ratu i općenito politici. Kasnije su klasični diplomatski mislioci poput Callieresa i Richelieua na određen način ublažili Machiavellijevu retoriku i doveli je približno u današnje okvire poimanja diplomacije.

6 G. R BERRIDGE, *Diplomacija: Teorija i praksa*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2007., str. 8.

7 *Isto*, str. 8.

8 Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, „United Nations Treaty Series“, 1961., sv. 500, čl. 3.

9 Rođen u Firenzi 3. svibnja 1469., umro u istom gradu 21. ili 22. lipnja 1527. godine.

Machiavelli je važan u povijesti diplomacije i proučavanju utjecaja etike u politici jer je ponudio drugačije viđenje upravljanja državom i njihovim djelatnicima¹⁰. Naime, u antičko doba se smatralo „da nastankom i razvitkom države kao potpune političke zajednice čovjekovo etičkopoličko djelovanje nema više svrhu pukog preživljavanja, nego se ono vrši, a država ga dalje razvija radi dobra i sretna života“¹¹. Machiavelli je to mišljenje potpuno odbacio pa se smatra prvim piscem koji je u svojim djelima odvojio moralno djelovanje od politike i njegova se ostavština u široj kulturi većinom prepoznaje kroz slogan „cilj opravdava sredstvo“.

Naravno, njegova cijenjena knjiga „Vladar“ se ne može tako reducirati jer se sastoji od niz savjeta upućenih tadašnjem talijanskom plemiću. Iako se u Machiavellijevim djelima većinom radi o unutarnjoj politici i načinu djelovanja prema narodu, ipak postoji dio o vanjskim poslovima, to jest o diplomaciji, iako u to vrijeme taj termin nije bio korišten. On je smatrao republiku idealnom formom vladavine. Istovremeno je ipak bio svjestan da u tadašnjoj Italiji republika nije bila realna, već je govorio o vladaru i vladanju što pokazuje njegov realizam. Kao realan pisac, shvaća potrebu da vladar primijeni i nemoralne metode, sve dok su one za dobrobit države. Time odvaja moral od politike, a istovremeno postaje „prvi koji je otkrio istinsku prirodu *raison d'état*“¹².

Njegova knjiga „Vladar“ je nastala u razdoblju kad je Italija bila razjedinjena i on je reagirao na tadašnje radove o politici koji su nalagali da vladar mora biti uvijek moralan, visokih etičkih načela, pošten i slično, dok Machiavelli promatra realnu političku sliku i utvrđuje da vladar mora imati druge osobine, nevezane za moralne postulate. Treba shvatiti da je on bio zabrinut političkom krizom i unutarnjim rasulom u državi, a cilj mu je pokazati put prema trajno uređenoj državi. Temelj tomu je sposobnost i volja vladara za moći. Stoga se Machiavelli usmjerava na svojstva vladara koji je osposobljen za uređivanje države i održanje na

¹⁰ Za detaljnije informacije o njegovim ostalim aktivnostima vidi: N. CAPPONI, *An Unlikely Prince: The Life and Times of Niccolò Machiavelli*, Da Capo Press, Cambridge, 2010.

¹¹ A. PAŽANIN, *Etika i politika: Prilog praktičnoj filozofiji*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2001., str. 12.

¹² F. MEINECKE, *Machiavellism: The doctrine of *raison d'état* and its place in modern history*, 1. izdanje, Yale University Press, New Haven, 1957., str. 41.

vlasti. Vladarom se postaje uz pomoć virtuu, fortune¹³ ili pak zbog naklonosti vlastitih građana. Ali on navodi i treći način, uz pomoć zločinstva.

To je glavni razlog što se Machiavellija smatra nemoralnim piscem, iako on sam taj način postajanja vladarom naziva opakim. Činjenica je da on zanemaruje načela moralnog postupanja pa tako tvrdi da vladar ne smije misliti samo na to kako pošteno i pravilno postupiti. „Stoga vladar koji želi opstati nužno mora naučiti da ne bude dobar, pa se toga držati, ili od toga odstupiti, već prema potrebi“¹⁴. Ali ipak treba primijetiti da se jasno ograđuje od nemorala pa tvrdi da se ne može nazvati vrlinom ubijanje sugrađana, izdaja prijatelja, nevjera, milosrđe, bezboštvo; jer sve to može donijeti vlast, ali ne i slavu.

Na ovom mjestu je važno citirati i Platona kako bi se moglo pošteno suditi o Machiavellijevu pisanju, a odbaciti zablude o ultimativnom nepoštenju talijanskog mislioca. Naime u djelu „Država“ Platon pripisuje Sokratu pogled na politiku koji se ne razlikuje od Machiavellija. „Ako, dakle, uopće nekom dolikuje da laže, onda to pripada vladarima, i to samo u korist države, bilo zbog vanjskih protivnika ili zbog građana u zemlji. Nikome drugome laž nije dopuštena.“¹⁵ Na drugom mjestu Platon zaključuje da će se vladari morati koristiti lažima i prijevarom kako bi doprinijeli općem dobru svojih građana. Vidljivo je da je Machiavelli najoklevetaniji politički mislilac iako je njegovo realpolitičko viđenje postojalo u Platona, a može se reći da nije izumrlo do današnjeg dana.

3.1. Savjeti za vođenje diplomacije

Iako nije puno pisao o samoj diplomaciji, u Machiavellija je vidljiv stav kako je ona nužno potrebna. Smatrao je da mora postojati postojana diplomacija u njegovoj državi, da diplomati moraju boraviti na dvorovima stranih vladara kako bi bili upućeni u razmišljanja potencijalnog neprijatelja. Iako u Vladaru ne spominje direktno potrebu za stalnim izaslanicima u inozemstvu, može se iščitati njegova suptilna poruka za nužnošću stalnog nadzora uz pomoć diplomata.

13 Virtuu je definirana kao hrabrost, vrlina, talent i snaga dok je fortuna jednostavno sreća.

14 N. MACHIAVELLI, *Vladar*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998., str. 126.

15 PLATON, *Država*, preveo Kuzmić, Martin, Naklada Jurčić, Zagreb, 1997., str. 116.

U kontekstu osvajanja strane zemlje piše kako „kad se osvaja vladanje u kraju različitom po jeziku, običajima i poretku, tu iskrsavaju poteškoće, tu valja imati velike sreće i pokazati veliku promućurnost da se ono zadrži“¹⁶. Tu jasno pokazuje stav o potrebi nadgledanja stranih zemalja.

On je, unatoč reputaciji nemoralnog pisca, savjetovao vladaru da poštuje potpisane ugovore zbog svog ugleda, a i zbog zaštite svojih diplomata na stranim dvorovima. „Ondje gdje postoje sumnje u dobronamjernost, diplomacija je još važnija zbog drugog razloga- osim špijuna, samo su diplomati na položajima s kojih mogu temeljito istražiti namjere inozemnih vladara.“¹⁷

U svojim spisima ističe nekoliko osnovnih zadataka stalnog diplomata. Među njima navodi kako on mora poticati vladara kod kojeg je akreditiran da provodi politiku sukladnu interesima njegova vlastita vladara i odbiti razmatranja njima suprotstavljene politike, što može obuhvatiti i sabotiranje aktivnosti diplomatskih takmaca. Diplomata mora svome vladaru davati i savjete o politici i po svaku cijenu braniti ugled vlastitog vladara. Ako to zahtijevaju njegove upute, on se mora angažirati u formalnim pregovorima te biti posebno djelotvoran u prikupljanju informacija i upućivanju izvješća u domovinu. Po tim uputama se može zaključiti kako Machiavelli posao diplomata vidi kao mješavinu špijuna i vojnika jer posebnu pozornost posvećuje prikupljanju informacija.

Sam Machiavelli je radio kao diplomat pa zna kako se oni iskorištavaju za razne poslove, a samim time se zahtijevaju od njih možda i ponižavajuće radnje, poput odugovlačenja pregovora kako bi se dobilo vremena za pripremu vojnih snaga ili tome slično. Smatrao je odugovlačenje potrebnim ako je država suočena sa superiornim protivnikom, a nepotrebnim ako je neprijatelj drzak i nema podršku saveznika. Nema smisla činiti ustupke jer će to demoralizirati saveznike dotične države i natjerati ih da je izdaju, dok će istodobno potaknuti apetite neprijatelja. „Rezultat će biti to da će se rat, za koji se očekivalo da će ga pristajanjem na ustupke biti moguće izbjeći, morati voditi u lošijim okolnostima“¹⁸.

16 N. MACHIAVELLI, *n. dj.*, str. 93.

17 G. R. BERRIDGE –, M. KEENS-SOPER – T. G. OTTE, *Diplomatska teorija od Machiavellija do Kissingera*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2005., str. 22.

18 *Isto*, str. 24.

Jasno je njegovo mišljenje da je bolje ustupke raditi s pozicije snage nego s pozicije slabosti, što je i danas vodeći postulat u svjetskoj politici.

Machiavelli u opisu diplomatskog posla tvrdi da diplomat ne može dobro obaviti svoj zadatak ako ne prouči vladara i njegove pomoćnike te ne pridobije njihovu pozornost pa makar i podmićivanjem. Također smatra da je važna dobra reputacija jer, kako napominje, poznavao je diplomate koji su izigrali povjerenje stranih vladara i izgubili dobru poziciju za pregovore. Napominje da će većina informacija koje diplomat prikupi biti neistinita i pogrešna, ali da je on i dalje obvezan predočiti ih vladaru. Samim time, diplomat mora uspoređivati informacije iz različitih izvora te prosuditi što je zapravo koristan podatak za vladara.

Naravno, iako je cijenio diplomaciju, on tu djelatnost smatra pomoćnom snagom. Čak i ako je diplomat dovoljno sposoban da pridobije pozornost vladara, rijetko kad je to dovoljno. Machiavelli je smatrao da za uspješno provođenje najvećeg dijela svojih zadataka diplomat prije svega treba potporu oružja, novca i odlučne vlade. Slično kao i suvremeni realisti, smatrao je diplomaciju korisnim alatom, ali je shvaćao da ona nije svemoguća iako je važan instrument države, osobito u strategiji obmanjivanja protivnika. On je živio u početnoj fazi razvijanja diplomatske teorije pa je vanjsku politiku promatrao kao borbu za povećanjem moći države koja je gotovo u neprekidnom stanju rata.

Poglavlje služi kako bi se prikazala aktualnost Machiavellijevih razmišljanja. Danas njegova realna politika ima važno mjesto u političkoj teoriji dok se zadaće diplomata, kako ih je on zamišljao, nisu mijenjale stoljećima. Također se, proučavajući njegovo djelo, može zaključiti da nije bio sklon nemoralu u politici, ali je to smatrao jednim od mogućih sredstava za ostvarivanje zadanog cilja.

4. Etičko djelovanje u vojnim sukobima

Upravo zbog okruženja koje ne mora biti stimulirajuće za etičko ponašanje, diplomati moraju tražiti moralno opravdanje za svoje činove. To opravdanje se sastoji od promišljanja diplomacije kao potrage za

mirom kao najvažnijim ciljem, a u ime mira se mogu činiti razni etički kompromisi.

Za mir je potrebno racionalno prosuđivanje, a Saffer Sasson napominje da se „mir uz očuvanje časti zahtijeva od diplomata; ratnici često ističu svoju spremnost za obranu časti države iako će nacionalni interesi patiti zbog toga“¹⁹ dok diplomati sebi ne smiju priuštiti takav beskompromisan stav. Diplomati se moraju pokoravati predviđenim ciljevima vanjske politike, pogotovo je taj stav bio izražen na početku 20. stoljeća prije samog početka ere velikih ratova. Poznata je izjava Helmutha von Moltkea²⁰ u jednoj prigodi: „Umjetnost diplomacije se, po mom mišljenju, ne sastoji od očuvanja mira pod svaku cijenu već u oblikovanju političke situacije države na takav način da je ona spremna ući u rat pod povoljnim okolnostima“²¹.

Takav pogled na rat i mir utjecajnog generala dobro oslikava težak položaj tadašnjih diplomata po pitanju moralnog prosuđivanja. Nakon završetka 1. svjetskog rata sve oči su bile uprte u profesionalne diplomate pa se i krivnja prenijela na njih s otvorenim i suglasnim stavom znanstvenika o „propasti diplomacije“ kao glavnom uzroku rata. Izjava Moltkea je vrijedan podsjetnik na vidljivu nemogućnost proizvoljnog utjecanja diplomata na smjer vanjske politike svoje države. Pogotovo je izraženo shvaćanje tih profesionalaca kao pukih oruđa u ostvarivanju vanjskopolitičkih ciljeva. Treba naglasiti da je kraj 1. svjetskog rata ujedno označio i kraj tadašnje njemačke administracije što pokazuje neispravnost takvog gledišta.

Diplomati moraju shvaćati da ne postoji apsolutni trijumf, pokazalo se i prilikom sporazuma u Versaillesu pa i u kasnijim ratovima, kako nepravedno zaključen sporazum i svojevrsno naslađivanje nad gubitničkom stranom može prouzročiti ogorčenost poraženog naroda i država, a to opet dovodi do obnavljanja neprijateljstva. Kasnije se ipak počelo

19 S. SOFFER, „Guardians of practitioners virtue: Diplomats at the Warrior’s den“, *Diplomacy & Statecraft*, god. 16, br. 1, str. 2.

20 Helmuth Johann Ludwig von Moltke, poznatiji kao Moltke Mlađi je bio slavni general njemačke vojske s kontroverznom ulogom na početku 1. svjetskog rata.

21 A. VAGTS, *Defense and diplomacy: The soldier and the conduct of foreign relations*, King’s Crown Press, New York, 1956., str. 3.

practicirati mirovne sporazume bez apsolutnog pobjednika i gubitnika, kao primjer se može uzeti i Daytonski sporazum u čijem je pripremanju i oblikovanju veliku ulogu imao i poznati američki diplomat Richard Holbrooke. On je na neki način promatrao maksimalističke ciljeve svih strana i tražio način za dogovor kako bi se na kraju administracije svelo na prihvaćanje uvjeta koje su svi smatrali relativno nepravednim.²²

Konstanta koja se provlači kroz djelovanje diplomata je etički ispravna sama po sebi. Diplomati su zaduženi za promatranje i razumijevanje svjetskog političkog poretka, a ultimativni zadatak je „upotrebom razuma, pomirenja i razmjene interesa, spriječiti velike konflikte između suverenih država“²³. Oni moraju biti vjerodostojni, a uporaba toliko spominjane lukavosti, prijetvornosti i podlosti se može koristiti samo u svrhu višeg cilja, a taj je samo mir. Tu ostaje pitanje prisilne diplomacije kad se pritiskom na pregovarača nastoji ishoditi povoljnije uvjete za kraj pregovora, ali to je ipak sredstvo u nadležnosti viših instancija moći poput vojske i vlade.

A. J. P. Taylor piše kako su „mnogi diplomati bili ambiciozni, neki napuhani ili glupi, ali su svi imali zajednički cilj- očuvati mir u Europi bez ugrožavanja interesa ili sigurnosti svojih zemalja“²⁴. Naravno, to ne znači da su oni kao vrsta posebno etični, ali djeluju na taj način da protivnike, ali i suradnike, uvjere u ispravnost svojih ciljeva kako bi ostvarili određeni zajednički interes.

Najteža etička dilema nastaje u trenutku izbijanja sukoba, tada se pregovarači nalaze u posebno teškoj situaciji, a slične dileme se mogu naći u djelima filozofa Alasdaira MacIntyreja kad se on pita, može li ijedan rat biti pravedan. Pravedan je onaj rat u kojem dobro koje treba postići prevladava zla implicirana ratom i u kojem se može povući jasna linija između boraca i nevinih civila. Kako se ne može uvesti distinkcija između civila i vojnika, nužno dolazi do stradavanja nevinih ljudi i to svaki rat čini nepravednim²⁵. U takvim situacijama diplomati moraju postupati

22 Vidi R. HOLBROOKE, *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.

23 H. NICOLSON, *The Congress of Vienna*, King's Crown Press, New York, 1956., str. 164.

24 A. J. P. TAYLOR, *The struggle for mastery in Europe*, Oxford University Press, London, 1971., str. 23.

25 Usp. A. MACINTYRE, *Za vrlinom – Studija o teoriji morala*, KruZak, Zagreb, 2002., str. 6.

racionalno i odgovorno, ali nemaju luksuz postupanja po utvrđenim moralnim pravilima već se moraju snalaziti u hodu.

Treba napomenuti da je uporaba sile u nadležnosti vlade, a profesionalni diplomati pomažu svojim umijećem pripremiti teren za provođenje teških odluka. U idealnom svijetu, njihov posao bi se svodio na izbjegavanje političkih nesporazuma i sukoba sve dok se ne postigne konačni dogovor, ali nažalost međunarodni sustav nije utopijski i do ratova će sigurno dolaziti. Može se reći kako su nacionalna sigurnost i diplomacija povezani na mnogo načina. Utvrđeno je da profesionalni diplomati moraju služiti interesima država, ali također se moraju voditi etičkim načelima poput umjerenosti i vjerodostojnosti. To podrazumijeva izbjegavanje bespogovornog služenja autoritarnom režimu kao i pretjerano idealističko promatranje međunarodnih odnosa.

Treba imati na umu da se diplomacija ne zasniva na slijepom poštivanju moralnih pravila već na situacijskoj etici, to jest kako je Bismarck definirao: „kapacitet da se u svakom trenutku, u uvijek različitim situacijama, bira najmanje štetna a najviše korisna metoda“²⁶ što najviše odgovara utilitarističkoj filozofiji Johna Stuarta Milla. Kao državni službenik, diplomat je u moralnoj dilemi, s jedne strane mora poštivati, ponekad moralno dubiozne, zapovijedi svoje vlade, a s druge strane, njegova glavna obveza je sačuvati mir. Stoga se može reći kako uz ove dvije obveze i nema puno manevarskog prostora za beskompromisnu principijelnost.

Diplomaciju kao granu vanjskih poslova treba pažljivo odvojiti od diplomatske profesije. Naime „moralnost se više odnosi na simboličke aspekte vanjske politike nego na stvarnu supstancu“²⁷, ali pozicija diplomatskih predstavnika je kudikamo drugačija. Oni, kao uostalom i liječnici ili pravnici, podliježu pravilima svoje profesije iako je situacija moralno dubiozna u trenutku kad se diplomat ne slaže sa smjerom vanjske politike svoje države.

26 S. SOFER, *n. dj.*, str. 7., prema: A. J. P. TAYLOR, *Bismarck, the man and the statesman*, Alfred A. Knopf, New York, 1995., str. 115.

27 G. A. CRAIG, A. L. GEORGE, *Force and statecraft*, Oxford University Press, Oxford, 1983., str. 272.

Glavna teza je da laži i prijevare nisu osnova diplomatskog komuniciranja kako se ponekad potencira kroz medije uz prikaz diplomata kao mračnih ljudi sa skrivenim namjerama. Krajnji cilj poslanika je postići dugotrajni mir između zavađenih strana jer je jasno da nepravedan mir sije sjeme novih neprijateljstava. Naravno, to ne podrazumijeva da su oni čuvari idealističkih vrijednosti ili ultimativno etične osobe, ali kao posrednici civiliziranog dijaloga između nacija, moraju se pokoravati normama odgovornosti, mudrosti i vjerodostojnosti. Bez tih osobina, pregovori u politički osjetljivim situacijama bi vrlo lako eskalirali u oružane sukobe.

4.1. Dileme profesionalnog diplomata

Zanimljivo pitanje etike u diplomaciji dolazi do izražaja uglavnom u odnosu između istinoljubivosti i dužnosti. Diplomacija kao struka nije poznata po pretjeranoj vezanosti za istinu. Mnogi diplomati u zastupanju svoje države su spremni ponuditi verzije događaja koje možda i ne odgovaraju u potpunosti istini. Prema tome, kriterij često nije nužno ono što je istina, već što je korisno za interese koje diplomat zastupa. Zanimljivo je što se u Bečkoj konvenciji (najvažnijem diplomatskom dokumentu) ne spominje etika u mjeri u kojoj se spominje dužnost.

Opet se ne može reći da u diplomatskoj profesiji ne postoji etičko ponašanje, svi sudionici diplomacije imaju skup pravila koja moraju slijediti jer je jako teško zadržati pravilno etičko prosuđivanje u kontekstu borbe za interes određene grupacije. Glavni sastojak međunarodnih odnosa je interes, a cilj moć, kao što je u ekonomiji novac. Ali interes države nije statičan, mijenja se kroz vrijeme i može se definirati uvijek na više načina, i tu etika dolazi do izražaja – način na koji diplomacija postupa u svojim poslovima određuje položaj države.

Unatoč pojavi mnogih područja diplomacije, ona se u srži nije promijenila. Percepcija diplomata, način na koji oni sami sebe doživljavaju je uvijek u pozitivnom svjetlu, unatoč protivljenju i osudi pojedinaca unutar profesije. Oni su važan dio međunarodnog sustava država, bez država ne bi bilo njih, a bez njih ne bi bilo država. Diplomati su zaduženi

za promatranje i razumijevanje svjetskog političkog poretka, a ultimativni zadatak je „upotrebom razuma, pomirenja i razmjene interesa, spriječiti velike konflikte između suverenih država“²⁸.

Moralne dileme najčešće nastaju kao posljedica razilaženja u mišljenjima između diplomatskog predstavnika i suverena, vlade ili predsjednika. Postavlja se pitanje koliko je diplomat odgovoran za aktualnu vanjsku politiku svoje države. Neki autori, poput Harolda Nicolsona, smatraju da je odgovornost gotovo nikakva jer postoji razlika između diplomacije i vanjske politike. On smatra da je diplomacija samo sredstvo i metoda, a ne krajnji cilj ili svrha koje su odredile vladajuće strukture. Takva teza je ozbiljan udarac samoj važnosti diplomatske profesije jer ju se definira kao puki alat bez mogućnosti percepcije i promišljanja.

Naravno da se ne može tako pojednostaviti položaj diplomata, ali Brian Cubban je britko objasnio dužnosti diplomata u svom članku „The duty of the professional“. Kao državni službenik, on mora biti na strani vlade. Odanost prema ministrima je apsolutna i diplomati su tu zbog tog razloga. Ako osjeća da je njegov sustav zloupotrijebljen, on se može i mora obratiti svom nadređenom, šefu ureda, i iznijeti profesionalno mišljenje i ako je potrebno, dostaviti ga premijeru znajući da u ekstremnim situacijama šef ureda može dati ostavku. Ako je diplomat i nakon toga frustriran i moralno uvrijeđen, on može osjećati da treba otići, ali to razmišljanje se odnosi na njegovu građansku moralnu odgovornost jer kao javni službenik on je odgovoran samo svojoj vladi.

A što se tiče iskrenosti, u današnje vrijeme, barem formalno, ona je ipak na cijeni u diplomaciji. Čak je i priznati zagovornik realpolitike, slavni diplomatski stručnjak Sir Ernest Satow, istaknuo „kako diplomacija, poput svih ostalih ljudskih težnji, ima etičku dimenziju.“²⁹ U tom pitanju se složio s Callieresovim stavom da je poštenje najbolja i jedina politika, kao i to da je riječ diplomat svetinja, bio on ministar vanjskih poslova ili obični činovnik u veleposlanstvu.

Naravno, i u razmišljanju Satowa, kao i kod svih sudionika u diplomaciji i pregovorima, ostaje prostora za daljnju kontemplaciju o etičnosti

28 H. NICOLSON, *n. dj.*, str. 164.

29 G. R. BERRIDGE – M. KEENS – SOPER – T. G. OTTE, *n. dj.*, str. 147.

te profesije. Naime, premda je ostao uvjeren u poštenje kao najbolju politiku, ipak se nije jasno odredio o drugom aspektu diplomatske etičnosti. „Bio je preveliki profesionalac da bi se odrekao važnosti tajnih obavještajnih podataka. Povijest europske diplomacije pružila mu je obilje primjera o vrlo velikoj važnosti takvih informacija“³⁰. S tom misli je i najbolje završiti poglavlje, kako bi se dodatno naglasile moralne i etičke dileme sadržane u diplomaciji.

5. Dissent channel

Dissent channel je rezerviran za razmatranje drugačijih, alternativnih pogleda na bitna pitanja američke vanjske politike koja se ne mogu potpuno i pravodobno objasniti redovitim operativnim programima i postupcima.³¹ Ne može se koristiti za iskazivanje nezadovoljstva pitanjima koja ne spadaju u sferu politike, poput kadrovskih primjedbi i tomu sličnih pitanja. Diplomatska pisma služe kao izraz neslaganja ili drukčijeg mišljenja o određenim političkim rješenjima, ali za vladajuće može služiti i kao pokazatelj odnosa snaga unutar organizacije.

Kao, barem u teoriji, revolucionaran dodatak diplomatskoj profesiji, *Dissent channel* je nastao u specifičnim povijesnim i političkim okolnostima. Naime, za vrijeme Vijetnamskog rata počeli su se redati ulični antiratni prosvjedi, a vrhunac su dostigli za vrijeme administracije Lyndona Johnsona. Ulični prosvjedi su dobili svoju verziju i u zgradi State Departmenta, agenciji odgovornoj za diplomaciju SAD-a. Proliferacija diplomatskih pobunjenika nije imala potrebnu snagu jer se većina pobuna završavala davanjem ostavki diplomata koji su se protivili ratnoj politici. Klimaks pobune protiv vlade je bio 1968. godine kada je 266 službenika Ministarstva vanjskih poslova podnijelo ostavku dok ih je samo 103 nanovo zaposleno, za razliku od 219 koliko ih je bilo prethodne godine.³²

³⁰ *Isto*.

³¹ Usp. 2 FAM 070, Dissent channel, <http://www.state.gov/documents/organization/84374.pdf>

³² Usp. D. T. JONES, „Advise and dissent: The Diplomat as Protester“, *Foreign Service Journal*, 2000., str. 37.

Ipak se u vrijeme Nixonove administracije dogodila određena promjena raspoloženja pa su preostali diplomati počeli izražavati nezadovoljstvo riječima pa je nakon odluke o invaziji na Kambodžu, dvadeset službenika Ministarstva vanjskih poslova poslalo pismo državnom tajniku Williamu Rogersu. To je bio najveći kolektivni prosvjed u State Departmentu dotada i posebno je važan jer je prekinuo dotadašnju pasivnost u uredu i ustanovio novi tip diplomata što ga je John Marks, jedan od onih koji su podnijeli ostavku zbog ratne politike, nazvao „skeptični diplomat“. Ovaj događaj je označio najveću krizu legitimiteta u povijesti američkih vanjskih poslova zbog kojeg su diplomati, ali i javnost, posumnjali u dobre namjere vladajućih. Tada se odlučilo osnovati „dissent channel“, implementiran je 1971. godine i diplomatima je omogućio slanje pisama protivljenja izravno državnom tajniku koji je zatim dužan pročitati, proučiti i odgovoriti u određenom roku. Institucionalizacijom kanala za protivljenje State Department je postao „jedinstven i kao povijesni entitet i kao vladina birokracija“³³.

U to vrijeme su Nixon i Kissinger pripremali novu geopolitičku strategiju dok se iznutra odvijao proces traženja novog načina rada u birokratskom sustavu State Departmenta. Zahtijevala se ravnopravnija i otvorenija komunikacija na svim razinama ogromnog birokratskog stroja pa je pomoćnik državnog tajnika William Macomber uz pomoć suradnika objavio knjigu s mišljenjima zaposlenih o sustavu ministarstva vanjskih poslova nazvanu „Diplomacy for 70's“. *Dissent channel* je ustanovljen godinu dana nakon objave knjige i trebao je poslužiti kao institucionalna podrška Macomberovim idejama.

Iako je ideja bila progresivna, njezini kreatori nisu predvidjeli da će Nixon preko kanala uspjeti u suzbijanju diplomatske pobune i to uz potporu svojih najvećih kritičara. I sam Macomber je bio svjestan glavnog cilja kanala, a to je korištenje kanala kao ispušnog ventila za nezadovoljne diplomate uz uvjet da pritužbe ne procure u javnost. Prvi telegram poslan preko kanala u travnju 1971. godine je najbolji primjer zlouporabe *Dissent channela*. Naime, grupa diplomata iz Dacce se požalila na reakciju predsjednika u Indijsko-pakistanskom sporu u kojem su istaknuli svoje

33 Isti, „Is there life after dissent“, *Foreign Service Journal*, 2002., str. 22.

nezadovoljstvo nerazumijevanjem vladajućih u opasnoj situaciji. Naravno, dopis diplomata nije promijenio stajalište Nixonove administracije, a naizgled bezazleni spor je prerastao u dugotrajni rat dok je šef veleposlanstva u Dacci premješten na drugu poziciju kao i mnoge njegove kolege.

Taj slučaj zorno pokazuje pravu funkciju *Dissent channela* kao sredstva za upravljanje diplomatima demonstrirajući kako je njegova svrha održavanje „statusa quo“. Kao i u Dacci, i u kasnijim slučajevima prosvjeda, diplomati su premješteni u druge urede kako bi smanjili njihov utjecaj i kredibilitet. Takav odnos je prouzročio skeptičnost mnogih diplomata prema kanalu i odabiru šutnju dok se s druge strane organiziraju dodjele nagrada za najboljeg i najkorisnijeg prosvjednika, što je svojevrsni apsurd ako se promatra povijest odnosa vlade prema njima.

Očito je da u 40 godina postojanja *Dissent channel* nije mnogo utjecao na politiku SAD-a, a sam neuspjeh kanala u smislu utjecaja na vanjsku politiku reflektira uspjeh u suzbijanju unutarnjeg protivljenja tako da i javnost podrži takvu inicijativu. „Dissent channel zato zaslužuje pozornost kao zanemareni ali fascinantni element politike tajnosti u borbe javnosti za transparentnost u Nixonovoj administraciji, borbi koja traje do današnjeg dana“³⁴.

Nažalost, *Dissent channel* je više učinio za discipliniranje diplomatskih prosvjednika nego za uvažavanje njihovih primjedbi, ali ipak je važan u proučavanju etike u diplomaciji jer se svi politički subjekti trude svom djelovanju pridodati etičku dimenziju, a *Dissent channel* se činio kao mehanizam kojim se omogućuje diplomatima da se pobune protiv politike koju smatraju nemoralnom. Samim time zaslužuje posebnu pozornost iako je osnivanje tog kanala mnogo kompliciranije i nije ustanovljeno samo zbog služenja pravdi kako se može učiniti površnom promatraču, već i zbog tog što je omogućilo vladi lakše kontroliranje diplomatskih službenika kao i smanjivanje opasnosti od curenja podataka u javnost. Zanimljivo je da se to upravo događa zadnjih godina u slučajevima Snowdena, Manninga, Wikileaks pa čak i J. B. Kieslinga o kojem će biti govora u sljedećem dijelu.

34 H. GURMAN, *Dissent Papers: The Voices of Diplomat since the Cold War and Beyond*, Columbia University Press, New York, 2012., str. 172.

5.1. Slučaj Kiesling

Posljednji dio rada se fokusira na Johna Bradyja Kieslinga, dugogodišnjeg diplomatskog službenika i najpoznatijeg protivnika američke intervencije u Iraku. Zanimljivost njegova slučaja je u tom što ga je poslao istodobno i Colinu Powellu, tadašnjem državnim tajniku, i Washington Postu. Time je prekršio osnovno pravilo o tajnosti *Dissent channela* i možda prouzrokovao novu eru u odnosima diplomata i vlasti. Diplomati nisu na cijeni kao nekoć pa ne vrijedi ona Morgenthauova slavna rečenica o tom kako će za „uspjeh ili neuspjeh vanjske politike i njezina sposobnost za održavanje mira ovisiti o pouzdanosti diplomatskih izvještaja“³⁵. Ipak slučaj Kieslinga pokazuje da iznošenje izvješća u javnost može utjecati na javno mišljenje, ali isto tako ne može utjecati na krajnju odluku vladajuće administracije.³⁶

Kiesling je ujedno objavio i opširniji članak o razlozima svog javnog istupanja, a kasnije je čak napisao i knjigu koja je postala i uspješnica među širom publikom. Tako u svom članku Kiesling objašnjava svoju povijest pobuna, prvo spominje svoje neslaganje s američkom politikom u Bosni i Hercegovini i pismo koje je objavio New York Times. Rezignirano tvrdi da nije bilo pretjeranog učinka, „pet dužnosnika State Departmenta je podnijelo ostavku tijekom krize u Bosni. Njihove ostavke su uzrokovale talasanje u Washingtonu, ali jedina posljedica je bila organiziranje ohrabrujućih govora za preživjele“³⁷. Tada Kiesling nije reagirao da bi tijekom rata u Iraku javno objavio svoju ostavku u američkim medijima zbog politike George W. Busha. Ovo objašnjavanje slijeda događaja u njegovoj karijeri je važan kako bi se naglasila mogućnost za moralno djelovanje u svijetu diplomacije, unatoč visokoj cijeni. Etički sudovi donose određene posljedice, kako za čovjeka koji ih donosi, tako i za suprotnu stranu, a diplomacija je pogotovo nepredvidljiva i posljedice odluka je teško predvidjeti.

35 H. MORGENTHAU, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, 1949., str. 422.

36 Valja napomenuti da je Kiesling pismo napisao prije same invazije na Irak.

37 J. B. KIESLING, „The duty of diplomatic dissent“, *The Hague Journal of diplomacy*, god. 1 2006, str. 299.

H. Gurman u svojoj knjizi analizira njegovo pismo i utvrđuje balansiranje između analitičkog pisanja namijenjenog nadređenima, ali i određene dijelove gdje se cilja na osjećaje običnog čitatelja novina. Možda i najvažnija pojedinost u cijelom slučaju je činjenica da je Kiesling zapravo pismom podnio ostavku i obavijestio javnost u isto vrijeme kad i državnog tajnika. Iako je tvrdio da je izvorno pismo bilo u potpunosti analitičko i profesionalno, očito je shvatio kako će veći utjecaj imati ako ga malo preradi za ukus šire javnosti. Shvatio je da će referiranje na američki karakter i zajedničke vrijednosti imati veći efekt na građane od čiste logike očuvanja nacionalnih interesa.³⁸

Naime, sam početak odiše željom za razumijevanjem i one konzervativne, patriotske javnosti pa tako piše: „Razlog moje ostavke je potreba da nešto vratim svojoj zemlji. Služiti kao američki diplomat je bio posao iz snova“³⁹. Time daje do znanja da nije neki prototip salonskog ljevičara nego vladin službenik s izgubljenom vjerom u sustav i kao takav je pokrenuo trend ostavki službenika pa je još nekoliko službenika slijedilo njegov primjer i podnijelo ostavku zbog politike prema Iraku.

Na kraju se pokazala točnom njegova procjena o neodgovornom ulasku u rat i izazivanju prevelikih žrtava. Ujedno se pokazala točnom i tvrdnja da diplomati nemaju utjecaj na supstanciju vanjske politike. Također je potvrdio pomalo depresivan stav da diplomati mogu slijediti određena univerzalna etička pravila, samo ako izađu iz strukture vlasti, ali je i pokazao da diplomat kao službenik može indirektno dovesti do barem male promjene u politici samim time što je uključio širu populaciju u raspravu o politici vladajućih u osjetljivim situacijama.

Zaključak

Cilj rada je bio kroz tri momenta dokazati određene teze o utjecaju etike na diplomatsku profesiju, ti momenti obuhvaćaju razdoblje Machiavellijevih pisama princu pa sve do Kieslingova pisma državnom tajniku SAD-a. Taj raspon od 5 stoljeća je poslužio kako bi se pokazalo

38 Isti, *Diplomacy Lessons: Realism for an unloved Superpower*, Potomac Books, Washington DC, 2006., str. 30.

39 *US Diplomat's Letter of Resignation*, Peacework, travanj 2003., str. 8.

da se shvaćanje diplomacije nije puno promijenilo bez obzira na značajno mijenjanje međunarodnoga političkog poretka. Iščitavanjem Machiavellijeva djela pokazalo se kako je jedan od najoklevetanijih političkih mislioca svih vremena zapravo i danas relevantan kao i to da njegovo učenje ne poništava etičko djelovanje ništa više od jednog Platona ili bilo kojeg modernog političara. Kroz crtice iz povijesti se pokušalo dokazati da uvijek postoje i uvijek će postojati moralni pojedinci među diplomatima spremni usprotiviti se vladajućoj politici iz etičkih pobuda, ali ostaje činjenica da se univerzalna etika teško može poistovjetiti s diplomatskom profesijom.

Diplomati podliježu drukčijim pravilima, njihova etika je etika odgovornosti prema nadređenima i svojoj državi, što je i istaknuto kroz pisanje gotovo svih velikih teoretičara diplomacije poput Callieresa, Nicolsona kao i Kissingera. Svojim kozmopolitskim obrazovanjem služe ostvarenju partikularnih interesa i u tom je njihova dužnost. Ne mogu poštovati kantovsko poimanje etičkog ponašanja ni prihvatiti u potpunosti kategorički imperativ jer je etika odgovornosti na prvom mjestu. Naravno, to ne znači neetičko ponašanje jer ipak imaju u cilju postići dobro svojim djelovanjem, a to je održavanje mira, a tu se mogu služiti raznim sredstvima pa na tragu Machiavellija, tu možemo primijetiti određeni etički relativizam.

Zadnji dio članka analizira *Dissent channel*, kanal ustanovljen kako bi diplomati mogli svoje pritužbe u vezi s političkim pitanjima uputiti izravno državnom tajniku. Kanal je važan jer je prividno označio prekretnicu u diplomatskoj profesiji od zatvorenosti prema egalitarnosti diplomata i nadređenih. Nažalost, kanal nije ispunio svoju etičku svrhu jer je ukazao ne samo na nemoć diplomata u kreiranju vanjske politike, već i na nesnošljivost vlasti prema tim unutarnjim prosvjednicima.

Slučaj Kiesling najbolje pokazuje jalovost diplomatskih pritužbi. Cijenjeni američki diplomat je pravo na protivljenje upotrijebio nekoliko puta u karijeri, a nakon neuspješnosti u svojim inicijativama, odlučio se na drastični korak. Iznio je svoje mišljenje u javnost i pritom podnio ostavku kako bi ukazao na neodgovornost vlasti. Iako je etički ispravnim potezom samo prouzročio svoju ostavku, ipak je posijao sjeme mogućih

promjena u budućnosti. Nakon njega, još nekoliko diplomata je javno podnijelo ostavku i očito je da se njihova borba prenosi iz zgrade State Departmenta u javnost.

Literatura

- Bečka konvencija o diplomatskim odnosima, „United Nations Treaty Series“, 1961., sv. 500, čl. 3.
- Berridge, G. R. – Keens-Soper, Maurice – Otte, T.G. *Diplomatska teorija od Machiavellija do Kissingera*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2005.
- BERRIDGE, G. R., *Diplomacija: Teorija i praksa*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2007.
- CAPPONI, N., *An Unlikely Prince: The Life and Times of Niccolo Machiavelli*, Da Capo Press, Cambridge, 2010.
- CRAIG, G. A., GEORGE, A. L., *Force and statecraft*, Oxford University Press, Oxford, 1983.
- GURMAN, H., *Dissent Papers: The Voices of Diplomat since the Cold War and Beyond*, Columbia University Press, New York, 2012.
- HOLBROOKE, R., *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
- JONES, D. T., „Advise and dissent: The Diplomat as Protester“, *Foreign Service Journal*, 2000.
- JONES, D. T., „Is there life after dissent“, *Foreign Service Journal*, 2002.
- JONSSON, C. – HALL, M., *Essence of diplomacy*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
- JUKA, S., *Etika: Postavke i teorije*, Filozofski fakultet, Mostar, 2006.
- KIESLING, J. B., *Diplomacy Lessons: Realism for an Unloved Superpower*, Potomac Books, Washington DC, 2006.
- KIESLING, J. B., „The duty of diplomatic dissent“, *The Hague Journal of Diplomacy*, vol. 1 (2006), str. 295.-301.

-
- KUNZMANN, P. – BURKARD, F.P. – WIEDMANN, F., *Atlas filozofije*, Golden marketing, Zagreb, 2001.
 - MACHIAVELLI, N., *Vladar*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1998.
 - MACINTYRE, A., *Za vrlinom – Studija o teoriji morala*, KruZak, Zagreb, 2002.
 - MEINECKE, F., *Machiavellism: The doctrine of raison d'état and its place in modern history*, 1. izdanje, Yale University Press, New Haven, 1957.
 - MORGENTHAU, H., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, 1949.
 - NICK, S., *Diplomacija: Metode i tehnike*, Barbat, Zagreb, 1997.
 - NICOLSON, H., *The Congress of Vienna*, King's Crown Press, New York, 1956.
 - PAŽANIN, A., *Etika i politika: Prilog praktičnoj filozofiji*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2001.
 - PLATON, *Država*, preveo Kuzmić, Martin, Naklada Jurčić, Zagreb, 1997.
 - SOFFER, S., „Guardians of practitioners virtue: Diplomats at the Warrior's den“, *Diplomacy & Statecraft*, vol. 16, br. 1, str. 1.-12.
 - TAYLOR, A. J. P., *Bismarck, the man and the statesman*, Alfred A. Knopf, New York, 1995.
 - TAYLOR, A. J. P., *The struggle for mastery in Europe*, Oxford University Press, London, 1971.
 - *US Diplomat's Letter of Resignation*, Peacework, travanj 2003.
 - VAGTS, A., *Defense and diplomacy: The soldier and the conduct of foreign relations*, King's Crown Press, New York, 1956.
 - www.state.gov/documents/organization/84374.pdf, preuzeto 12. 8. 2013.

DOMAGOJ GALIĆ

DIPLOMATIC ETHICS: FROM MACHIAVELLI TO PUBLIC DISSENT

Abstract

The paper is focused on correlation between diplomatic profession and ethical behaviour. Using three main moments in the history of diplomatic profession, the author is considering possibility of ethical behaviour in terms of diplomacy and foreign affairs. The first moment is based on Machiavelli's view on the role of representative in foreign kingdom in order to explain and later to compare his vision with current vision of representative's duties. Further on, using important historic events and thoughts of theorists, paper shows and analyzes moral dilemmas in diplomacy. The final part is focused on establishing Dissent Channel in the State Department which is important because it seemingly gave American diplomats opportunity to act according to their consciousness.

Key words: Ethics, diplomacy, Machiavelli, military conflict, State Department, public dissent